

Echte kennis vraagt lef en geduld om jezelf te onderzoeken

Buste van Socrates.
Foto Getty

Jos Kessels: Scholing van de geest

SUZANNE WEUSTEN

Jos Kessels: Scholing van de geest

Boom Amsterdam; 198 pagina's; € 29,50.

Ooit volgde ik een socratische gesprekstraining. In mijn volle agenda had ik met moeite vijf dagen geblokkeerd om 'langzaam te leren denken', zoals ik het toen

noemde. De trage manier van werken stuitte me aanvankelijk tegen de borst, gewend als ik was aan snel informatie filteren, conclusies trekken en actie ondernemen. Maar nu, jaren later, herinner ik me nog het heldere inzicht dat ik kreeg na urenlang door mijn groepsgenoten bevroegd te zijn over een impasse in mijn werk. Door mijn ervaring te ontleden in gesprekken met anderen, werd ik uit mijn vertrouwde denkwijze gehaald en kreeg ik een nieuw perspectief op mezelf en de situatie.

Kenmerkend voor de socratische methode is het zoeken naar een 'hittepunt', het brandpunt van de ervaring, het onder woorden brengen van wat je raakt. Want een gesprek is nooit alleen een rationele analyse, eronder ligt altijd een sterk verlangen - eros - of verontwaardiging - thymos. Voor Socrates is het gevoel, meer zelfs dan de ratio, cruciaal bij het zoeken naar inzicht en waarheid. De kern van de zaak bepaal je met je hart en niet met je hoofd, zo leerde ik in de socratische gesprekstraining. Socratisch onderzoek begint bij zelfonderzoek.

'Gesprekken zijn de belangrijkste leerschool voor de geest', schrijft filosoof Jos Kessels in Scholing van de geest - wat ik leerde van Socrates. In dit boek beschrijft hij een methode om door te dringen tot de essentie van het bestaan, tot inzicht in 'het goede, het ware en het schone'.

Het is een misvatting om te denken dat je echte kennis kunt vergaren door louter objectieve beschouwingen, vindt Kessels. 'Alleen wanneer je jezelf tot inzet van het onderzoek maakt, valt er een vruchtbaar gesprek over ideeën te voeren.' En dat gaat niet vanzelf; het vergt lef om persoonlijk te zijn.

En lef toont hij. Zoals Socrates in al

zijn gesprekken op zoek was naar zelfkennis, zo ook onderzoekt Jos Kessels zijn eigen leefregels en principes, de dragende ideeën in zijn bestaan. Wat raakt hem echt? Wat ontroert hem? Terwijl de lezer de zeven disciplines van de scholing van de geest doorloopt: een grondig onderzoek met evenveel aandacht voor irrationele en poëtische argumenten als voor rationele overwegingen, leert hij stukje bij beetje ook Jos Kessels kennen.

De filosoof fileert zichzelf voor het oog van de buitenwacht via gesprekken met vrienden, met bestuurders uit zijn masterclasses, brieven aan intimi en reflecties op zijn verleden. Hij schrijft over zijn beslissing om filosofie te gaan studeren, het keerpunt in zijn leven, maar ook over zijn melancholische aard, zijn vluchtneigingen en angsten. Soms raakt hij de weg kwijt. Kessels kijkt zijn demonen in het gezicht en probeert onder woorden te brengen wat hem beangstigt. 'Ik geloof dat ik eigenlijk, op de keper beschouwd, nog het meest bang ben voor mezelf.'

Muziek krijgt een prominente plek in de reflecties op zijn leven. Na acht jaar klassiek pianoles te hebben gehad, stopt hij, als vijftienjarige jongen. Hij wil iets anders, maar merkt dat zijn vingers zonder bladmuziek machteloos zijn. Improviseren, hoe moet dat? Vanaf dat moment probeert hij in de muziek zijn eigen vorm te vinden, zijn eigen manier van spelen. En net als in het leven ligt ook hier de verleiding op de loer om het oude en vertrouwde te herhalen, 'want dan klinkt het tenminste nog ergens naar'.

Scholing van de geest is niet alleen inhoudelijk, maar ook in zijn vorm een rijk boek: essays worden afgewisseld met herinneringen, ervaringen, brieven, gedichten en legenden. Het is bovendien

geschreven vanuit meerdere perspectieven: theoretisch, persoonlijk en praktisch. De toon van het boek is ook divers: nu eens vraagt, onderzoekt en twijfelt hij: 'Ik geloof dat ik mezelf toch niet zo goed ken', dan weer doceert en poneert hij: 'Veel mensen lezen weinig poëzie. Dat zouden ze maar beter meer kunnen doen.'

Scholing van de geest laat zich lezen als een methode om tot zelfkennis te komen, maar ook als een theoretische inleiding tot de socratische methode. En ten slotte als een bijzondere scholing in leiderschap en visieontwikkeling. Lees, oefen en laat je inspireren door de muzen. En heb geduld. Het kost tijd om uit je vertrouwde manier van denken te komen.